

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI: BOROS GYÖRGY.

Az Unitárius Közlöny előfizetési ára 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) Egyes szám ára: 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyll. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Az élet örömei.

A kötelesség.

A mindennapi események közé tartozik, hogy a kiszolgált és nyugalomba vonult katona, meg tisztviselő, a helyett, hogy a sok munka után a csendes tétlenség hintaszékébe ülne, új munkát keres, új hivatalt vállal. Ugy magyarázzák meg, hogy megszokta, vérébe átment, nem tud élni a nélkül.

Vajjon ha a vizet, vagy a követ sokszor, ezerszer földobnák, megszokná-e a fölfelé menést. Soha sem. Nem, mert a nehézség örök törvénye le a föld felé vonzza. Ezt közönséges nyelven így fejezik ki: nehéz nektek az ösztön ellen rugódozni.

De a kötelesség nem ösztön, nemis vonzó erő, nemis tehetlenség, hanem öntudatos lényünknek egyik, és pedig a job-bik része. Először is kell hozzá öntudatosság. Kell tudnunk, hogy mi vagyunk és azok vagyunk, a mikben az első az én. Kell tudnunk, hogy bennünk az, a kis valami olyan ur, a kinek szolgálattal tartozik minden egyéb. Ezt a szolgálatot szoktuk kötelességnek nevezni. Nem éppen hübérszerinti szolgálat, de kevésbé enyhébb, mert ha munkában kéri, meg kell adnunk, ha erzedelmességben követeli, meg kell hajolnunk, ha vért

kiván, bátor szívvvel kell szembe néznünk akár a halállal is. Életünk sem drága, mikor a kötelesség parancsol, mert a helyesen értelmezett kötelesség olyan felsőbb rendű tényezője erkölcsi lényünknek, a mely csak akkor szűnik meg, ha a lényünk megváltozott, vagy köznyelven szólva, ki vetkőzött önmagából.

Ez is meg szokott történni. Részesülünk néha abban a nem kedves meglepetésben, hogy nem ismerünk rá legjobb barátunkra, saját vérünkre, mivel elesett, kivetkőzött magából.

Arról a bibliai esetről, az első ember esetéről sok nagyon sötét színű predikációt mondtak a régi papok. Milyen szörnyű is, ha lelkileg bele gondolunk. Isten teremtette az embert saját képére. Az ember olyan lett, mint az Isten: tudója a jónak és gonosznak. De az ember gyarló is volt és engedett annak az ellenfélnek, saját rosszabbik felének, melyet az irás sátánnak, ördögnek nevez. Ez a fél nem ismeri a kötelességet, sőt esküdt ellensége annak. Ha rá hallgatunk, első dolga, hogy a tiltott almához csábit. Incelkedve mondja el, mily szép a színe, mennyivel jobb az ize. Fölkelti segítő társait az ingereket, melyek az ajak, az iny, a szem, a torok, a gyomor, szóval a test legjobb részeit, megszállják, ostromolni kezdik és száz közül egy-két esetben fordul elő, hogy ne győzzenek. Ha nem győztek, ha mi, ha az én győzött, akkor továbbra is biztos az erény utja, biztos az erkölcsi diadal, melynek fejére a mindent látó jó Isten teszi a helyeslés dicső koszoruját. Ekkor már úgy érezzük, hogy a kötelesség köteléke oly enyhe, terhe oly csekély, hogy mi vigan, játszian viseljük. E nélkül és másképpen lenni nemis tudunk. Ez szenteli meg életünket, ez áldja meg lépéseinket. Ez boldogit.

Ezt a lelki állapotot nem szabad szokásnak nevezni.

Vajjon a szokásnak hódol-e a kis gyermek midőn anyja emléjétől oly boldogítóan néz azokba az anyai áldó szemekbe? Vajjon az öreg asszony csak azért imádkozik oly hiven minden reggel, mivel már megszokta? Vajjon a jó leány azért megy-e anyjához tanácsot kérni valahányszor egy életkérdésen fönn akad, mivel ösztöne sugalja? Nem, nem. Mindeniknek van valami mélyebb oka?

Ez az, a mit én szent kötelességnek nevezek. A mely akkor, midőn kezdődik, nem tetszik tehernek, a mikor végződik kellemes és boldogító.

Boros György.

Dr. Brassai Sámuel tanári pályája és irányelvei a középiskolában.

— Boros György theologiai tanár és dékán felolvasása az orszg. középiskolai tanáregylet kolozsvári körének június 19-én az unitárius főiskola disztermében tartott Brassai emlékünnepevényen. —

Lantom ha volna, húrját kifeszítve zengenék dalt annak a dicső alaknak, mely a magyar közoktatás tágas mezejéről oszlopként felemelkedve ott állt, homlokán e névvel: Brassai Sámuel. A kéz, mely idomitni kezdette, ott termett Toroczkó vasbányái közelében, honnan az emberi elme csupán a férfi kéz ügyességével hozta fölszínre mind azt a kincset, mit számára rejteget az anyaföld kebele. A kis patak, mely tagjait mosta s izmait edzé, onnan fakadt és szaladt le gyorsan mint szellő, hol tündérek és régi hősök építének várat,* csodás dolgok rejtegetőjét. A hegy,** mely lüvészi játszó kedvében kétszer jelentí az áldó nap fölkelését a völgyben, most és mindenha csábitni fogja lábai alá a szépre fogékony lelket. A tudós és a hárfán játszó gyermek,*** ki alig tizenkét éves és már Cornelius Nepos biographiáit hiba nélkül szavalja Latium nyelvén és a bámulva tisztelt jóságos anya, ki maga is classicusan mivelt, bölcs tanácsot ad nemcsak a gyermek, hanem a 60 éves tudós fiúnak is, — mind méltó tárgyai lantnak és dálnak, de én tisztetemhez híven egyszerű nyelven és gyarlóságom gyengeségeivel küzdve újítom emlékéit Brassai Sámuelnek, kit most majdnem egy éve fájó könnyel kísértünk sirjába. Ha hallgatóim nem fogják fölismerni szavaimból azt a nagy férfit, kit mindnyájan bámulva tisztelünk, tulajdonítsák hibául nékem. Az ő megdicsőült szelleme, hiszem, meg fog bocsátani, mihelyt látja, mily nagy szivemben a hála és lelkemben a jóra kész akarat.

Gyümölcséről ismerjük meg a fát. Ez evangéliumi elvet követve elég is volna annyi a toroczkói tanító mesterről, később szentgyörgyi papról, hogy a nagy Brassaink az ő fia volt. de én a halás fiu példáját követve a természetes rendet

* Toroczkó Szt György vára.

** A „Székelykő“ mely Toroczkó város fölött áll. Jókay „Egy az Is-tenében“ szépen írja le a nap kétszer feljöttét.

*** Brassai Sámuel Toroczkó Szt.-Györgyön tanult zenét. Egy öreg ember még él ott a faluban a ki Brassait hallotta hegedülni a papi ház előtt, hol Br. az ablak alatt, hol most az emléktábla áll, szokott volt üldögelni.

tartom és azt hangoztatom, hogy Brassainak e mester atyja s egyszersmind tanítója is volt. Az atya egyik volt a legkitűnőbb tanítók között. Püspöke 1810-ben a bámulás és tisztelet hangján így szólt felőle: „Kicsoda ma egész társaságunkban, a ki mind a belső, mind a külső rendben annyi volttanítványt tudná előszámlálni mint Brassai?*" (Lázár István püspök levele P. Horváth Miklós főgondnokhoz. Eredetije az unitárius vallásközönség levéltárában.) A püspök biztosra tudja, hogy Brassai lábra állítja egy a toroczkó sztyörgyi elalélt oskolát, hogy az vetélkedhessék rövid idő mulva a toroczkóival, hol Brassai Sámuel 1798-tól 1810-ig volt tanító.

A megdicsért toroczkói tanító betegség miatt egy pár évig nyugalomban volt és ez alatt gondoltak Sztgyörgyre áttételére. Toroczkó az apának szülőhelye volt s mint ezt egy érdekes iratból látjuk rajta is betölt ugyanaz a mi Nazarethben Jézuson, a miért elmondhatta: a proféta nem kedves a maga hazájában. Hívei panaszt emeltek ellene és eltevését kérték. Ónézettel, de mégis a fájdalom hangján védelmezi magát. „Minden ötet szerencsésebbé tehető külső állapotoknak megvetésével tanító mesterre lett, hazájának rész szerént, rész szerént pedig a Statusnak szembetűnőképpen szolgálni kívánó szerelméért. Sokakat ingyen tanított, hogy az iskolától elszakadni ne kényteleníttessenek, némelyeknek az ő szükségek pótolására megkivántató költségnek megszerzésére alkalmasságot szolgáltatott. A szüléket magok gyermekeiknek taníttatásokra s nagyobb iskolákban való vitetésekre unszolta, melyet hogy megnyerhessen, inkább tanításbeli fizetését is elengedte Idegen tanulók éjszakai nyugodalmokra, hogy a szerint a tanító és a tanulóház tisztábbá, mind a tanulókra alkalmasabbá tétessék, az iskola-ház mellé oldalházat építtetett; az ekklézsiát arra kérte, hogy megtekintvén a leánygyermek valósággal lelkiismeret ellen való taníttatásokat, vegye méltóbb tekintetbe és azon czélnak elérésére utat és módot is javasolt.“

Fiát maga egyedül tanította 12 éves koráig ismerkedésünk alapján és egészen eredeti módon. Nem magyarázgatott, nem praelegált neki, sőt órákat sem tartott vele, kivált midőn már jól olvasott s magán olvasásból Robinsont a gyermekek s ifjak Bibliothekáját, a Kisdedek tárházát a Hármas historiát megérteni bírta. Ha a magyar nyelv szabályait akarta megtanultatni vele, egy rövid grammatikát adott kezébe; de nem tétetett vizsgát belőle

* Brassai Sámuel úgy látszik teljesen méltó volt azokhoz az unitárius tanítókhoz, a kikről 1761-ben az államtanácsos azt jelentette a királynénak: „iskoláikkal minden többi felekezet felett kitűnnek.“ Idézve Molnár Alb. a közökt. tör. m.-orsz. a XVIII. száz. 596 l.

még maga előtt sem, hanem ha írásban hibát követett el a fiu, megjelölte s aztán kikerestette vele a könyvében minő szabályt nem tartott meg, s csak akkor mutatta és magyarázta meg neki, a netalán nem értett szabályt, ha fia a legjobb igyekezettel sem bírta fellelni. A miben s a mennyire okszerűen lehetett önerejére s figyelmére vala a gyermek utalva. (Egy falusi pap írta Dr. Brassai. Unitárius Közlöny 1888 1 sz.)

Az így oktatótt gyermek 13 éves korában Kolozsvárt az unitárius főiskolában tette le első vizsgáját a tanári kart meglepő sikerrel. Azután is csak egy pár évet tanult benn az intézetben, mert a szükös papi fizetés nem futotta a városi élet költségeit, sőt otthon is, hogy egy kis pénzt szerezzon s szolgáljon falujának, a Toroczkó és Sztgyörgy közötti útmunkájának felügyelését magára vállalta, miután a Torda melletti Dobogón az útkészítés módját eltanulta az ott dolgozó szakemberektől.

Midőn bent tanult a gymnasiumban, akkor is válogatott a tantárgyak között, mert főleg a szellemtelen, rideg statistikát és az évszámok halmazát nem szerethette. 18 éves korában megvált az atyai háztól és azután egészen önerején tartotta fenn magát 1818—1837-ig főleg Erdélyben még pedig Kolozsvárt és a vidéken. Egy pár évig Bécsben a gróf Bethlen és Kendeffy családnoknál házi nevelői tiszttel teljesített. Tanulási hajlamaival versenyt tartott a tanítói s így mialatt önmagát a tudományok minden ágában kimivelte, fölhasználván a családi könyvtárakat és a vidéki jelesebb tanárokat, a tanításban oly tökéletes módszert sajátított el, hogy hire az egész országrészben elterjedt. 1831-ben, mint meglett férfi íróink közé lépett s első tanulmányával feltűnt és 1834-ben az erdélyi arisztokratia már megbizta a megindítandó Vasárnapi Ujság szerkesztésével.

1836-ban találjuk az első adatot, mely arra mutat, hogy tisztelői és barátai megakarták nyerni a középiskolának. Az unitárius főiskolában megüresedett a történelem és földrajz tanszéke és az egyház főgondnoka e helyre ajánlatba hozta Brassait is. A tanári kar úgy látszik jobbnak vélte helyettesítéssel pótolni a hiányt, de egy fél év múlva oly világi férfiak tették az ajánlatot, a kik elől kitérni nem lehetett, miután a nagytékintélyü bölöni Farkas Sándor is úgy nyilatkozott, hogy Brassai tractabilis ember. 1837-ben febr. 8-án az unitárius egyházi Fő-Tanács Brassait megválasztotta rendes tanárnak és az intézet gyakorlata szerint rövid idő alatt be is iktatta. 1837. márczius 2-án nagy és előkelő közönség, részben a főuri rendből töltötte meg a főiskola disztermét. Az intézet vezetői, az új tanárral egyetértve, ezuttal magyar nyelven tartották a beszédekét és a székfoglaló felolvasást. Így a Brassai legelső lépése

reformot hozott magával és rendkívül nagy lelkesedést. Mi addig nem történt és hihetőleg az óta sem még, az új és ismeretlen tanárt az ifjuság, nemes ösztönét követve, a tisztelet egyik legfeltünőbb módján fáklyás énekkel lepte meg. A mindig jó érzékű és tiszta itéletű ifjuság meglepő jelét adta ezzel, hogy a történetek fontosságát átlátja és az idők jeleit fölismeri. Az országgyűlésen forrongó reformeszmék, a magyar kulturára már elkészült közszellem azon a kis részen, melyet az ünnepély tört, áradat képpen hatott be az iskola falai közé. Mily gondviselés-szerűleg találkozott össze itt a Brassai messze látó szeme a bölöni Farkas Sándor, Szentiványi Mihály, ar-rákosi Székely Sándor és Kriza János, Nagy-Ajtai Kovács István, Káli Nagy Elek és Mikó Lőrinczével. A Brassai székfoglalója „az időszakok és nemzet character befolyása a historia írásra“ és az a fölfogás és tudomány, a melyet ő minden iskolától függetlenül teremtett, egy harczy kürtzengés volt, mely előtt az ósdi classicismus és a zárdai élet sötét falai összeomlottak. A történelem és földrajz tanításával kezdi meg és azt, a mit mint ifju elkerült, mint tanár szabad előadásokban szárnyakra emelte föl, honnan halgatói látják a szellem munkáját, a mint az átalakítja és vezérli a népek sorsát mindig előre 1838-ban tárgyát a mathesis és természettannal cseréli föl. Ezek közül az első lesz tárgya a Ferencz-József tudomány-egyetemen is.

Brassai a férfi teljes erejével és érett gondolataival, a humánus ember áldozatkészségével dolgozik. A tanszék egyszerű asztala és a tanterem igen szük tér neki. Azonkívül, hogy lapját mindig fokozódó gonddal szerkeszti, a középiskolai és népoktatás minden irányában olyan mozgalmat teremt, a melyet akkor joggal megilletett a „forradalom“ elnevezés. 1839-ben a gymn. oktatás átalakítására tantervet készít, melyben a humaniák mellett illő tért ad a reáliáknak is. Vitatja és be is bizonyítja, hogy a gondolatok közlésére és fölbresztésére nem oly alkalmas egyik nyelv is mint az anyanyelv: a magyar. Ennek eredménye lön, hogy 1841-ben a főiskolába tannyelvül a latin helyébe fölvétetett a magyar. A magyar ifjusági irodalom egyik becses terméke a „Remény“ is 1839-ben jelent meg s ha többet nem, legalább bátorságot köszönhet Brassainak, kit irodalmi érdemei éppen abban az évben juttatnak be a M. T. akadémia halhatatlanjai közé.

Tizennégy évig tartott Brassai első tanári működése. Mint a tavaszi nap sugaraitól a téli fagy elolvad s minden miben egy parányi élet van megindul, a Brassai szelleme és keze a középiskolai oktatás mindenik gyökérszálát megmozgatta és ágait tápláló lombozattal ellátta. A vegytan és physica tanítása

hiányos volt nem lévén kísérleti eszközök hozza. 600 frtot. ajánl föl a sajátjából olcsó kamat mellett tíz évi visszafizetésre. Nemcsak a kamatot engedte el, hanem a tőkének legnagyobb részét is és ráadásul a szállítási költségeket és koronként a javítást sajátjából fizette Erre a célra többet költött 1100 frtnál, s igen természetes, hogy többet fizetett az iskola hatóságánál is, mert az oly szegényesen állott pénzdolgában, hogy Brassai indítatva érezte magát gyűjtést rendezni a tanári és tanítói fizetések némi pótlására. Azért az áldozatért egyh. főhatósága elismerést nyilvánít. Ő az öt évre szóló s évenként mintegy 300 frtot tevő gyűjtést a saját erszényéből kipótolja az egyik köztanítónak fizetett évi tiszteletdíjjal.

Ásvány és növény gyűjtemény sem volt. Az első érdeklében javaslatot tett, hogy az erdélyi bányákból ismerősei útján beszerzi a megtalálható ásványokat. Növényeket ő maga gyűjtött, vagy gyűjtetett a tanulókkal

Földgömb nem volt s a földabroszok régiek. A kiadókkal való összeköttetései útján nem csak a kolozsvári hanem a kereszturi gymnasiumot is ellátja a legjobb kiadványokkal kevés pénzen.

A könyvtár kevés gondban részesült addig. Brassai rendezte és maga vette kezébe gondozását. Saját könyvtárából 500 drbbal gyarapítja s azzal megveti alapját annak a nagy, becsű gyűjteménynek, a mely ma a főiskolai könyvtár tudományos részének legfőbb kincse.

A harmonia tanítására nem volt semmi gond. Brassai 500 frtot gyűjtött össze egyik gondnokkal s a szép művészetek útját is ennyiben egyengetni kezdte. Két ízben volt igazgató két-két évig s azonkívül paedagogarcha. Az utóbbi tiszteletet úgy töltötte be, a hogy csak egy ily universalista tehette. A végzett ifjakkól kiválasztott osztálytanítókat megvizsgálta, a tanítandó tárgyakra és az elbánásra is betanította. Mindezek mellett saját költségén 1844-ben tanulság kedvéért meglátogatott egy néhány németországi gymnasiumot. (Közpeiskolánk ügye. Budapesti szemle 1874. 397 l.)

Honnan e bőkezűség kérdezzük önkénytelenül? Hiszen atyjától mit sem örökölt, édes anyja gondját 1837. óta ő viselte. Valóban nem fölöslegét költötte, hanem napi szerzeményén osztozott az előtte lebegett magas cél érdekében. Egy szent szenvedély, a tanítás javítása, a tanulás elősegítése, nála anynyira fölülállott minden egyéni és mellék tekinteten, mintha a názárethi mester szavait tartotta volna parancsnak: add el a vagyonodat és oszd ki a szegényeknek. Brassai szerette a

tanulást és a tudásra igyekezett, de saját szavai szerint, mindent azért tanult meg, hogy tudja tanítani.

Tudását és nemes intentioit nem rejtette csupán felekezeti intézete falai közé. Ő mindenkit tanítani óhajtott Ezért indította meg 1839-ben a „Kék könyvtár“-t, azt a nagybecsű és e nemben első vállalatot, mely az iskolai tan és olvasó könyvek egész könyvtárát bocsátotta közre Ebben jelent meg az első rendszeres magyar olvasókönyv és Brassai tollából a Kisdedek számfejtése, Számító Socrates, Rajzminták, Okszerű vezér a német nyelvtanításhoz, (1845) két kötetben és ehhez olvasó könyv.

Később az algebrai gyakorlat könyvét (1853.), Logikáját (1858.), földiratát (1860. szerk. Kovácsi A. 1867. szerk. Buzogány Áron) és a latin hajtogatást külön adta ki Kéziratban maradt a Psychologia, Methaphvsika, Aestetica, Algebra és a latinnyelvtan két kötetete. Az utóbbi legelső tankönyvei egyike volt. A közszükség pótlására írta 1842-ben Kéziratban használni kezdték, de nyomdába nem jutott, mivel arra igen jó volt. Ennél a pontnál egy pár perczig meg kell állapodnom, mert itt látom legszembeötlőbben érvényesülni azt a titkos ellenáramlatot, mely a Brassai működésének sok alkalommal útját állani igyekezett. Brassai a maga jó indulatából és tegyük hozzá tudománya tárházából kidolgozta latin nyelvtanát, beadta a nev. bizottságnak bírálatra és az „megismeri a dolgozatnak philologiai becsét, azt sem tagadhatta, hogy az a szerinti tanulás a kívánt sikert éppen ugy képes előhozni, mint bármely más rendszer, a miről itteni főiskolánkban tett próbákból is meggyőződött, mindazonáltal tekintve azt, hogy ez azon módszertől, melylyel a nyelvtanok mindeddig szerkesztvék, s mely szerint a latin nyelv mind oskolánkban, mind pedig külföldön is tanítotték, oly annyira eltér, miszerint az eddigi modszer szerint tanult deákok, ekklézsiánkban levő papjaink és mestereink nem lennének képesek a latin nyelv tanításában kívánt sikerrel azon esetben közremunkálhatni, ha ezen új rendszer állapittatnék s oskoláinkban az e szerinti tanítás határozottatnék meg, ezen nézetből kiindulva a Brassai nyelvtani rendszere bárminő okszerű legyen is, jelen körülményekhez nem alkalmazható.“

Nem is alkalmaztatott, hanem a helyett egy másik, a mely jó részt a bíráló tartama alatt készült, fogadtatott el s nyomtatott ki, máig is érzékeny terhéül roskadozó könyvtárunk falainak.

(Vége következik.)

S magára is remek hasznot áraszt,
Legkisebb az, ha a szeme fáradt.
Előre; Ez jelszó legyen mindig,
Ki korán kel, az hamarabb — *indit*.
Lázban égjen agya, lelke, szive,
Szárnyra is kel bizonynal a hive,
S mondom, mondom, sok van még ily *pálya*,
Legalább is föltehetném százra.
S többet érnek, mint sok egylet itt-ott —
Őrizzék meg fönn a status-titkot.
Kinek a száz közül egy se tetszik,
Az aludjék jó reggeltől estig,
Ne kelljen a toll hegyére vennem
— Ne hogy az is *egyletezni* kezdjen.
Nála nélkül valahogy csak meglesz
Pár évig még az az árva egylet.
Mit is mondék? . . . Hogy volna az árva,
Mikor három, vagy négyis van — párja?
Kezdem is csak . . . ujjomon számlálom,
Dávid-egylet, Önképzőkör, három
Oda téve Brassai körét is,
Negyediknek veszem a *lelkészit*.
Partiális, ha ez nem is egylet,
Azt hiszem, hogy mégis befér *egynek*.
Brrr . . . ! Mégis sok . . . Szerkesztő úr kérem,
Egy gerendát látok a szemében! . . .

Gondolkozzunk jó uraim, hátha
Nem gerenda s talán nem is szálka.

Te is bájos Aphroditém, jöszte
Ne haragudj, csókolózzunk össze.

Tarcsafalvi Albert.

Főtisztelendő Ferencz József püspök ur utjai.

Közelebbről mind a három erdélyrészi magyar püspökről sokat lehetett hallani és olvasni. Bármennyire érdekesnek ígérkezik a gróf Majláth r kath. és Szász Domokos ev. ref. püspökök terveinek és munkáinak vizsgálása, mi olvasóinknak csak a saját püspökünkről kívánunk feljegyezni egy pár adatot. A főt. püspök ur jul. 2-án indult el székhelyéről abrudbányai és verespataki hivei meglátogatására. Kolozsvárról a püspök urral

mentek leányain kívül Szentiványi Gyula e. f. ü. gondnok, Mózes András lelkész leányával és lapunk szerkesztője.

Utközben csatlakozott Simó János tordai lelkész, majd Enyeden, Tövisen és Fehérvárt számosan. Egy diadalút volt ez Gy.-Fehérvártól végig.

A gyulafehérvári és Déva vidéki unitáriusok a szombaton reggel Kolozsvárról érkező gyorsvonattal várták szeretett főpapjukat. Csiky László kir. ügyész egyháztanácsos a gyulafehérvári állomásnál őszinte melegséggel üdvözölte a főpásztort azon a helyen, a hol egykor sok diadalt aratott az unitárius eszme. Biztosította hívei odaadó ragaszkodásáról Igyekezett meggyőzni, hogy bár nehéz helyzetük van azoknak, a kik kevesen és szétosztottan élnek azon a vidéken, de nem csüggednek el, sőt remélik, hogy a kedvező körülmények még szerencsés fordulatot is hozhatnak számukra a jövőben.

A püspök szép beszédben válaszolt az üdvözlésre. Kifejezte örömét, hogy ezen a helyen ily szép számu hívével találkozik, mert ebben bizonyosságát látja a testületi együttérzésnek, melyre a mai korban nagy szüksége van annak az egyháznak, a melynek oly kevés központja van, még ország részünkben is, hogy a természetes kötelékek hiányát, szervezett gyülekezeteiket az egyének lelki buzgósa és ellanálló képessége kell, hogy kiegészítse a kicsiny seregben. Másfelől nagy örömét fejezte ki a püspök a mai kor elhaladott szelleme felett, a melynek nyilvánvaló bizonyosága az is, hogy ott a hol ezelőtt 300 és egy néhány évvel az első unitárius püspököt, Dávid Ferenczet börtönre ítélték, ott a mai unitárius püspök szabadon és minden veszedelem nélkül szólhat.

A gyula-fehérvár-zalatnai szárnyvonalon a püspök ur kíséretében híveinek igen szép száma utazott el. Zalatnán az abrudbányai unitárius egyház kiküldöttei várták a vasút-állomásnál. A zalatnai evang. ref. egyház tagjai és az ottani magyarság igen szép számmal csatlakozott a tisztelgökhöz, kiknek nevében Mózes Mihály abrudbányai lelkész mondott beszédet, biztositván arról, hogy itt, a hideg havasok közt, meleg keblek várják és fogadják. A püspök ur hosszas beszédben köszönte meg a nem várt figyelmet.

A püspök és kísérei a zalatnai vendéglöbe vonultak, hol a zalatnai ev. ref. egyház-község nevében Ferenczi István lelkész üdvözölte.

A püspök ur a lelkes üdvözlésre nagyobb beszédben válaszolt.

A társaság d. u. 6 órakor érkezett meg Abrudbánya határára, hol Boér Béla polgármester üdvözölte Abrudbánya város polgársága nevében. Egy hatalmas lovas bandérium vezetése alatt

egy hosszú kocsisor kíséretében a püspök Boér Béla kocsiján tovább indult, miután a lelkes fogadást megköszönte. A város végén egy hatalmas diadalkapu várta ezen üdvözlő felirattal: Áldott legyen, ki jött az urnak nevében! A püspököt hatalmas éljenzés állította meg a kapunál, hol az unitár. egyházközség nevében Mózes Mihály üdvözölte. Mikó Dezsőné urhölgy vezetése alatt az unitár. leányok és fiuk diszes kis serege nevében a kis Gelei Juliska kedvesen elmondott szép szavak után átnyújtott egy diszes virágcsokrot a püspöknek. A püspök atyai szeretettel köszönte meg e kedves gyermekek szives figyelmét. Innen harangzugás és a zenekar indulója mellett vonult be a Főtisztelendő ur szállására, az unitár. papi házhoz. Kevés pihenő után a tisztelgések történtek meg a hivatali testületek s különböző felekezetek részéről. Estve a város közönsége szép fáklyás-zenével tisztelte mag a püspök urat, mely alkalommal Bedő Árpád adótiszt tolmácsolta a város örömet. Másnap volt a templom száz éves jubileuma, mely alkalommal imát Mózes Mihály helybeli lelkész, beszédet „A mi urunk Istenünknek házáért kívánok neked jót“ (Solt. 122. 9.) alapján Mózes András pap és tanár mondott. Azután a Főtisztelendő ur magas röptű beszéde és végül Simó János agendálása mellett az urvacsora kiosztása következett. Templomozás után közébed volt, melyen mintegy 120-an vettek részt. A püspöki vizsgálat végeztével jul. 5-én Abrudbánya lelkes közönségének jókívánataitól kísérve indult a Föt. püspök ur Verespatakra. Verespataki hiveink már Abrudbányáig elébe jöttek s csatlakoztak az abrudbányai diszes kísérethez. Verespatak határán ott várt a küldöttség diszes banderiummal, nemzeti zászlókkal. A város végén nagy közönség és diszbe öltözött bányász-sereg meggyújtott mécsekkal sorfalat képezve fogadta a püspök urat, hol Jánky Kálmán üdvözlétére a főtisztelendő ur meleg szavakban válaszolt.

Feljegyezzük a vidékről megjelentek közül — a már említettekén kívül — Gvidó Béla esperes és neje D.-Szt.-Márton, Pap László Tövis, Albert Dénes Ladamos, Albert Iván mérnök, Gálfi János tanár, Nagy Gergely, Péterfi Albert N.-Enyed, Marosi Ferenczné, Szigethy István Gyula-Fehérvár, Veress József, Koncz Gyula, Tóth György Déva, Gál Lajos Czelna, Józán Miklós Toroczko, Raffaj Zsigmond, Barabás Ábel, Barabás Sándor, Farkas Béla, Csukai főszolgabíró Verespatak.

Csak rövid vázlata ez a történeteknek; de a felekezet és valláskülönbség nélküli önzetlen szeretet oly szivből jövő megnyilatkozását híven leírni nem lehet. Ha valahol, úgy Abrudbányán és Verespatakon megértették a Jézus szavait: „Arról ismernek meg, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretitek.“

Emléket Brassainak!

Egy országos bizottság alakult azzal a nemes elhatározással, hogy a dr. Brassai Sámuel sirjához emléket fog emeltetni. Szükséges-e magyaráznunk olvasóink előtt a szándék jelentőségeit? Szükséges-e buzdítani lapunk olvasóit arra, hogy teljes lélekkel karolják föl, tegyék magukévá ezt a magasztos czélt és rójják le kegyeletük adóját az iránt, a ki egész lényével mienk volt A bizottság felhívását egész terjedelemben közöljük:

Gyűjtőív Brassai Sámuel síremlékére.

Ki páratlanul hosszú életét egészen nemzete közművelődésének szentelé, ki a magyar irodalomnak 67 évig volt állandóan szorgalmas mívelője és a ki 78 évig szünetlenül tanított az elemi iskolától föl a tudomány-egyetemig és mindenütt valahol hallgató fülre és figyelő szemre talált: *Brassai Sámuel*, a magyar tudományos világ nesztora már sirjában pihen a kolozsvári temetőben. Az a sir mindnyájunké, az egész magyar nemzeté úgy, a mint Brassai Sámuel egész lelkével és annak minden gondolatával azé volt.

Ennek a köztudatnak és a vele együtt megnyilatkozó hálás érzületnek emléket akarunk állítani a magyar nemzet fiai és leányai kegyeletéből.

Teljes bizalommal fordulunk azért igen tisztelt czimedhez azzal a szives kéréssel:

Méltóztassék jelen íven gyűjteni a Brassai Sámuel síremlékére. A legkisebb adományt is hálás köszönettel fogadjuk.

Reméljük, sőt meg vagyunk győződve, hogy a magyar társadalom, a mely nagyjait mindig megtudta becsülni, Brassaijához is hű lesz.

A pénzküldeményeket szíveskedjék *Merza Lajos* pénztárnokhoz Kolozsvárra küldeni. Minden adományt hirlapilag és az emlék leleplezésekor kiadandó emlékkönyvben fogunk nyugtázni.

Hazafias üdvözléssel.

Kolozsvárt, 1898 június hó.

Bizottsági elnökök: *Gróf Eszterházy Kálmán*, az Erdélyi Muzeum-Egylet elnöke; *Dr. Farkas Lajos*, egyet prorektor; *Ferencz József*, unitárius püspök; *Dr. Gyulai Pál*, a M. Tud. Akadémia ig. tagja. Alelnökök: *Fekete Gábor*, kir. táblai elnök; *Dr. Groisz Gusztáv*, orsz. képviselő; *Dr. Hegedüs Sándor*, orsz.

képviselő; *Szvacšina* Géza, Kolozsvár város polgármestere. Titkár: *Boros* György, theol. akad. tanár. Pénztárnok: *Merza* Lajos, EMKE főpénztárnok. Jegyző: *Vass* Domokos, polg. fiu-isk. tanár
(Ezután következnek a bizottsági tagok nevei összesen 77.)

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Carpenter tanár**, kinek arczképét lapunk januári számában közzöltük, az oxfordi Manchester College-ből melynek már 25 év óta tanára készül megválni az intézet nagy kárára. Sajnálattal vesszük e hirt már csak azért is, mivel Carpenter tanár a magyar ifjaknak mindig a legjobb barátja volt.

— **Értesítés.** Azok a kik előtt talán feltűnik hogy a Sz.-kereszturi unitárius egyházközségben az évi rendes egyházközségi közgyűlés a jelen évben kivételesen még mind ez ideig nem tartatott meg, szíveskedjenek tadmásul venni, hogy bizonyos elháríthatatlan okok közbejötté miatt Aug. 20 előtt nem is fog megtartatni. R a f f a j D o m o k o s e s p e r e s .

— **Sepsi-Köröspataki egyházközségünk** július hó 9-én új lelkészt kapott Nagy Lajos hódmező-vásárhelyi volt segéd-lelkész személyében. Nagy Lajost jó híre már régen megelőzte. Július 9-én érkezett meg a sepsi-Syentgyörgyi vasut-állomáshoz, a honnan ünnepies fogadás után nagy kísérettel vitték Köröspatakra. A vasutnál Csifó Salamon, mint köröspataki adminisztrátor fogadta az új lelkészt. A község végén diszkapu állott, itt Kádár Sándor tanító, és a lelkészi lakásnál Bedő András egyh. gondnok és az iskolás növendékek nevében Bedő Zoltán tanuló intéztek hozza beszédeket, melyekre mind szépen válaszolt az új lelkész. Július 10-én volt a beköszöntő és beiktató ünnep különböző felekezeteket és intézeteket is képviselő díszes nagy gyülekezet előtt. Az új lelkész beköszöntőjét amaz igék alapján tartotta: ak ar j u k p e d i g t u d n i h o g y m i n ő é r t e l e m b e n v a g y ? A beszéd telve volt szép hasonlatokkal, költői gondolatokkal, s oly programot adott, a mely valóban illő a Jézus követőjéhez. Előadásából a tűnik ki, hogy Nagy Lajos afia nagyon jó szónok, igazi meggyőződéssel szól, magatartása és az emberekkel való bánásmódja megnyerő. A beiktatást Csifó Salamon végezte, néhány tanácsot adván és kötvén lelkére az új lelkésznek és híveinek. A beköszöntés és beiktatás után kis ebéd volt, a melyen a különböző hatóságok és felekezetek szép számmal voltak képviselve. Az új lelkész nagy öröm és ünneplés központja volt. Részünkről is üdvözljük Nagy Lajos fiát és sok szerencsét kívánunk új pályáján.

— **Végh Mihály** ravai lelkész és neje Gothárd Ida az urasztali kellékek beszerzésére buzgóságukból indítatva 100 forint alapítványt tettek méltánylásául annak a nagy ragaszkodásnak melyet hívei Tordára történt kineveztetése alkalmával ott maradása érdekében iránta tanusítottak.

— **Augustinovich Pál** a nagy alapító atyjának porai a kadácsi községtemetőben nyugsóznak, hol a sirt az egyházközség gondozza.

Értesítés. Azon lelkésztársaimat, kik az Unitárius Szószerk második kötetében dolgozataikkal részt kívánnak venni, kérem szeptember 1-ig küldjék be hozzám, hogy a további munkálatokat megtehessek. A személyes sürgető levelek irásától a pontos beküldés által felmentve lennék. Mentenek is fel lelkésztársaim.

Torda, 1898. VII. 20.

Simó János,

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

A D. F. Egylet Udvarhely egyházköri fiókja június hó 21-én Gyepesben gyűlést tartott. Az egyleti tagokon kívül jelen voltak gyepesi hiveink — férfiak és nők — szép számmal, kikre való tekintetből nemcsak az istentiszteleti rész, de az elnöki megnyitó és felolvasások is a templomban tartattak meg. A gyepesi székely daloskör Nagy Sándor helybeli tanító buzgó vezetésével énekelt. Szépen kidolgozott imát és egyházi beszédet Mátyás János muzsnai pap tartott. A nemzeti örvendezés hullámverése ragadta magával fiókegyeletünket is, indítván ünneplésre a 48-ki eszmék diadala felett. Ennek adott kifejezést szónok. Ezt tolmácsolta igen szépen, lelkesülten elnök is terjedelmes és hatásos megnyitójában. Emlékezés a mult dicsőségére — alapja a jövő dicsőségének. Emlékezetében a hála hervadhatatlan koszoruját tette le ismételten néhai elnökünk: Brassai Sámuel sirjára, valamint e tavaszon elhalt Darkó Sándor esperes s fiókegyeletünk t. elnöke sirjára is. Örömmel emlékezett meg méltóságos Hajós János ny. min. tanácsos urnak elnökké választásáról s ennek hatása alatt megbízatást nyert gyűlésből, hogy a fiók-egylet örömét és háláját tolmácsolja elnök ur ó méltóságánál. Felolvasást tartottak: Vas István A jelenkor irányszeméiről; megjelölve komoly megfigyelések nyomán, hogy ezek: A béke és emlékezés; Derzsi József Istenkáromlás, átkozódás, szemérmetlen beszédek czimen, bemutatta ujabbban is szelleme frissességét, a midőn az életből meritett tapasztalatait ily megkapó alakban tárta föl. Bizony méltó volna ez a munka, hogy minden községben, minden esztendőben fölolvastassék a nép előtt. Író nem jöhethvén el a gyűlésre, Pál Ferenczet bízta meg a felolvasással. E két felolvasás közben szavalta Demeter Dénes ez alkalomra Koldus czimen irt szép költeményét Kis Jakab derzsi tanító, Író és előadó egyaránt méltán érdemelték ki gyűlés által nyújtott elismerést. Keblügyek templomozás előtt és után az iskola teremben tárgyaltattak. Ennek rendjén helyben hagyó tudomásul vétetett elnök azon jelentése, hogy a választmány felhívására — a Brassai műveinek s elnöki leveleinek kiadására — a f. egylet pénztárából 15 frtot kiutalt. Felolvastatott a választmány jan. 29-én kelt leirata s kimondotta, hogy fiók-egyletünk mindent elfog követni, az egylet nemes céljai megvalósíthatása érdekében s a választmányt üdvözli a buzgó kezdeményezésért. A Brassai kötet terjesztését kötelességül veszi f. egyletünk. A jun. 24-re jelzett gyászünnepélyre nézve kimondatott, hogy miután f. egyletünk már a mult ősön s így a nagy nevű elnöke halála utáni első gyűlést erre szentelte, az újból való gyászünnepély tartás alól felmentettnek érzi magát. Örvedetesen vétetett tudomásul a választmány nőtagjainak a vidéki belső asszonyokhoz intézett felhívása s midőn annak sikerét óhajtja f. egyletünk szives örömmel küldi üdvözlét a buzgó munkában előljáró kolozsvári nőknek. Nemkülönb a Konfirmáció-émlék is, mely igen jó hatással volt növendékeinkre, méltán indította gyűléseinket a választmány iránti hála. Ki mondatott, hogy a nyáron tartassék egy egyleti hangversenyes multság s ennek rendezésére 15 tagból álló bizottság alakítottatott. Ezekben van gyűlésünk szűk keretbe foglalt képe. Hisszük, nem hasznónküli volt összejövételünk. Gyűlés után helybeli pap barátunk házánál ültünk vídám lakomát, hol köszöntőkben emlékeztünk meg érdemeseinkről.

Jelen volt.

A Háromszékköri Dávid-Ferencz fiókegylet augusztus végére nagy szabásu Dávid Ferencz ünnepélyre készül. Az ünnepélyt Arkoson fogják megtartani: a programm már meg van állítva gazdag tartalommal. Férfiak és nők egyenlően fognak közreműködni felolvasás szavalat és énekdarabjaikkal. Néhai Brassai Sámuelnek mint egyletünk volt első elnökének is ekkor fog az emlékünnepele megtartatni.

Nézetek a vallás eszméjéről. Ez a czime annak a csinos kis könyvnek melyben a Dávid Ferencz egylet a Brassai Sámuel egyleti leveleit és felolvasásait kiadta. A könyv ára 1 frt, Megrendelhető szerkesztőségünkénél. Azt hisszük hogy nemcsak a Dávid Ferencz Egylet tagjai hanem mindazok kik a vallás főbb kérdései iránt érdeklődnek igyekezni fognak megszerezni maguknak ezt a becses emléket.

Szerkesztői üzenetek. Talabor urnak. Az új névhez gratulálunk. Ön valóságos fölfedező, de velünk így is kevésbé megy, mivel mi semmi szín és cím alatt nem vagyunk barátai a kerékkötésnek. Tudhatná tisztelt Talabor ur hogy a modern világ nem ismeri a talabort. Azt ma már csak a csiki hegyek oldalain használják a fáticszató székely és nem székely honpolgárok. Hát ott a havasi útakon megjárja, de a modern közlekedő eszközök szekerét megkötni nem szabad, hogy ne rontsa az utat és ne vásárolja el a szerencsétlenül alul kerülő küllőt. A forgás lassításának emberei vagyunk mi is, de a kerék hadd forogjon s hadd mozogjon ha lassan is. Miután ön a székely kultura kereke alá akarja betenni ezt a talabort nem lehetünk szolgálatjára. Gondoljon valami okosabbat. — **Kérdés.** Az egyháztanácsosság fölhatalmaz-e valakit arra, hogy az ekklesia keblti tanácsának tagja legyen? Nem. Egyház-tanácsos is csak akkor lehet a keblti tanács tagja, ha megválasztják. Hivataluknál fogva csupán a belső emberek egyszersmind tagok is. Szóval K. Czikkét köszönettel vettük, de annyira el vagyunk halmozva, hogy ígéretet nem tehetünk — Keresztlevél, szakbizonyítvány, szolgálati bizonyítvány és folyamodás nyújtandó be. **G. Gy. Tszty.** Levelemre várom a választ. — **Vass István** lelkész urnak A „Felelet“ Bétai czikkére jul. 27-én érkezett, minön már a Vári urét is kénytelenek voltunk félre tenni. Azt hisszük egy válasz bőven elég is, mivel lényegileg ugyan azt tartalmazzák. A Tiszt ur czikkében az van mondva hogy a pap is hibázhatik mint más ember, de a papság zöme, tulajdonom többsége eleitől fogva hiven, lelkiismeretesen és kellő bölcses-séggel hirdette a Jézus evangéliumát Sőt munkálta az irodalmat is. Tiszt. ur meri állítani hogy „meglesz az anyagi megjavulásnak erkölcsileg is a kellő eredménye.“ A fizetés javítása a tanári kar buzgóságát sem csökkentette A több képzettség, a jobb fizetés a papokat is csak sarkalni fogja az inia és beezéd írására is. Az erkölcsök romlását nem szabad a pap hibájának tudni be. Végül Tiszt. ur ajánlja hogy ha Bétai ur a papságnak vezére ohajt lenni ragadja kezébe a zászlót mint 48-ban Petőfi, s minden jórávaló pap követi „É tekintetben — írja — igen szép példát adott Simó János tordai fiatal lelkész társunk.“ Mindezek után Tiszt. azt kívánja hogy Bétai — ha jó barát — álljon ki nyílt homlokkal. Ez egészen tőle függ. A szerkesztő tudja a kötelességét, s reméli hogy a V. J. lelkész ur és a lelkészeti iránti tiszteletének is bár czikke az utolsó órában jött, eleget tett. midön azt ennyiben ismertette. Még csak azt jegyezzük meg, hogy a beérkezett három válasz érdekesen illusztrálja mennyire érzékeny a mi lelkészetünk és mily nagyon félti tekintélyét. Az öregebbek, a középkor-ruak és az ifjak részéről is érkezett egy egy tiltakozó szó, még mielőtt vád emeltetett volna. Ez így van jól. Legyen is így mindig!

TARTALOM: Az élet örömei. Boros György. 145. l. — Dr. Brassai Sámuel tanári pályája és irányelvei a középiskolában. 147. l. — Nők világa. (Költ.) Tarcsafalvi Albert. 153. l. — Papi fizetések kiegészítése. Úrmósi Kálmán. Bétai 154. l. — Levél a szerkesztőhöz. (Költ.) Tarcsafalvi Albert 157. l. — Főtisztelendő Ferencz József püspök úr utjai. 161. l. — Emléket Brassainak. 164. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 165. l. — Egyleti élet és munkásság. 169. l. —

M. Á. V. Menetrend.

Nagyvárad - Predeal				
Állomások	*Sz. v.	Gy. v.	*Sz. v.	Gy. v.
	I—III	I—II	I—III	I—II.
<i>Ind.</i> Budapestről keleti p. u.	830	215	545	915
<i>Érk.</i> Budapestre keleti p. u.	710	750	620	150
<i>Ind.</i> Szolnok	1131	423	927	1119
<i>Érk.</i> Szolnok	322	532	325	1136
<i>Ind.</i> Püspök-Ladány	200	555	1153	1255
<i>Ésk.</i> Püspök-Ladány	1254	356	112	959
<i>Ind.</i> Nagyvárad	358	714	206	218
<i>Érk.</i> Nagyvárad	1044	231	1117	838
<i>Ind.</i> Csucsá	631	906	453	416
<i>Érk.</i> Csucsá	832	1252	919	709
<i>Ind.</i> Bánffy-Hunyad	716	937	532	452
<i>Érk.</i> Bánffy-Hunyad	754	1220	837	640
<i>Ind.</i> Kolozsvár	818	1110*	840	611
<i>Érk.</i> Kolozsvár	524	1016	645	—
<i>Ind.</i> Aranyos-Gyéres	1016	1233	1050	727
<i>Érk.</i> Aranyos-Gyéres	337	923	512	225
<i>Ind.</i> Kocsárd	1054	102	1140	752
<i>Érk.</i> Kocsárd	256	849	433	215
<i>Ind.</i> Tövis	1224	254	130	837
<i>Érk.</i> Tövis	129	800	259	318
<i>Ind.</i> Kis-Kapus	213	—	346	945
<i>Érk.</i> Kis-Kapus	1114	654	101	212
<i>Ind.</i> Segesvár	347	—	547	1058
<i>Érk.</i> Segesvár	935	546	1133	106
<i>Ind.</i> Héjasfalva	409	—	615	1113
<i>Érk.</i> Héjasfalva	912	532	1116	1252
<i>Ind.</i> Agostonfalva	613	426	836	1258
<i>Érk.</i> Agostonfalva	702	353	922	—
<i>Ind.</i> Brassó	800	—	1025	209
<i>Érk.</i> Brassó	508	245	748	1026

* Kolozsvárról – Tövisig személyvonat közlekedik

Nők világa.

Nők világa.

Szép világ a nők világa,
Sok melege, száz varázsa,
Égő szempár bűvös napja,
Abból árad köny-patakja.

E pataknak édes titka:
Minden habja kristálytisza,
Csöpp belőle földre hullna
Drága gyöngygyé alakulna.

Azt hiszem, hogy ki-ki látott
Oly ragyogó szép gyémántot,
Fényt lövelve, hintve, szórva
— S szive volt a foglalója.

Szép világ a nők világa,
Mérhetetlen egymagába.
Kit szárnyára büszke hir vett,
Az se mért meg női szivet.

Sima fátyol van körülte,
Ezer kezü angyal szötte

Mind más színben valahányat,
Patyolatnak, haloványnak.

Varázsszóra kinek-kinek
Szive benn egy zengő liget,
Aranyáldás minden fáján,
Dalos madár minden ágán.

Mi jót, szépet rejt magában
Az ég fényes sátorában,
Mit napból szó s csillagokból:
Van egy rész a nőkben abból.

A segély ily gyöngé kézből:
Istenáldás magas égből.
Angyalujjak minden utja:
Eredményes, dicső munka.

Hogyha egy nő kezd beszélni,
Már a kezdet a célt éri,
Szivnek, ajknak száz varázsa —
Szép világ a nők világa.

Tarcsafalvi Albert.

Lelkésznéink között még mindig tart hatása a választmány nőtagjai fölhívásának. Ujabban *Ny.-Szt.-Lásztórol* tiszt *Nagy Jánosné* írja: Én csekély tehetségem szerint egyházunkban a felhívás szellemének megfelelőleg óhajtók eljárni. Igyekszem ápolni és erősíteni a vallásosságot és erkölcsi életet, de abbéli ténykedésemben sajnosan tapasztaltam, hogy a megélhetés igen sokakat eltávolított születése helyéről olyan helyekre, hol unitárius vallásunkról keveset hallhatnak, istenitiszteleten részt nem vehetnek.

„Papi fizetések kiegészítése“.*

E czímen az Unitárius Közlöny legközelebbi, tehát a juliusi számában Bétai aláírással egy cikk jelent meg, melyet én legalább, megvallom, méltó megsértődéssel, hogy ne mondjam megbotránkozással olvastam. S éppen ezért elővéve azt a Bétai úr által említett, csúpán a keresztlevél írásra használt s minthogy erre is ritkán van szükség, e miatt megrozsdásodott pennát, megsértődésemnek kifejezést kívánok adni e sorokban.

Bétai úr elmondja, hogy 1899 január 1-ével egy új korszak fog a papság anyagi helyzetében megnyílni, mely ugyan elég hosszú idő, mert 9 év alatt fog teljesedésbe menni, de ha meglesz, az a 9 év is eltelik a többi után s akkor már urak lesznek a papok is, mert már „fejérből kenyéret esznek,“ gond-barázdák a homlokukon kisimulnak, „a kopottas ruhát új öltöny váltja fel a legtöbb parochián“, (miért nem mindeniken?) „a pap leteszi kezéből a földmives eszközeit“, letörli a naphevében homlokán kigyöngyözött verejtékcseppeket, „megkérgesedett tenyere nem törik fel többé a hozzá nem illő munkaterhe alatt“, ezután nyugtát ír (tehát nemcsak keresztlevelet) s készpénzben veszi fel munkájának bérét vagy egészen (?) vagy részben“, gyermekei nevelésére több gondot fordíthat, több áldozatot hozhat s az utca porát, hol eddig mezitláb (minő borzasztó dolog!) játszott a szomszéd gyermekével, odahagyja a papi (hát a papleány nem?) szóval anyagi tekintetben határozottan „lendületes“ jövőnek áll előtte a papság.

Igaz, hogy ezekért, a mint szavaiból sejtenünk lehet, Bétai úr szerént áldozatul esik eddigi erősségünk, sértetlen autonómiánk s függetlenségünk, melyeket kitudja később nem kellend-e visszasíratnunk, a mikor már késő lesz? No de az későbbi dolog, hagyjuk, ugyis velünk együtt belementek ebbe a veszedelembé a többi autonomikus egyházak is. Ennél fontosabb

* Ürmösi Kálmán barátunknak a Bétai cikkére adott ezen választát közöltem Bétaival és e kettőt együtt úgy adom a szerzőik megírták. Vári Albert kénosi lelkész urtól is érkezett egy válasz Bétainak, de miután lapunk már készen volt s terünk sem engedte, azt nem adhattam, habár jóval nyugodtabb hangon van írva mint az Ürmösié. Én mint szerkesztő előre s most utólag is több ízben elolvastam a Bétai cikkét, de abban vádat nem sőt még föltevést sem látok, hanem igenis olyan aggodalmat, a milyenre a megújult viszonyok és az ismeretlen jövő méltán adhatnak okot. Az Ürmösi cikkében a sértett önérzetnek az a bizalma nyilatkozik meg, a mely jót mer állani még mások helyett is. Bétaitól rossz néven veszi az aggodást. Legyen neki igaza, mert akkor a Bétai célja lesz elérve, az a cél, a mely mindnyájunkké, hogy lelkész-karunk az anyagi viszonyok javultával megfogja kétszerezni eddigi működését egy a szószéken mint a társadalomban. szerk.

aggodalmai vannak Bétai úrnak, mert „ha a helyzet megjavulása csak a papra és családjára előnyös, ha a fizetés emelés azt teszi lehetővé, hogy a pap valamivel (csak valamivel) jobb ruhában járjon, finomabb dohányt szivjon, s egy órával tovább heverjen a diványon (hát erre is ráérték eddig azok a kerges-tenyerű, naphevétől verejtékező papok? s éppen diványon heverészni, nem a kopasz földön?) akkor a segély czélt tévesztett (nemde jobb lenne, ment volna ez is ágyukra, puskákra?) akkor elásott talentum minden fillér, mit az állam ad“.

Mindezeknél fogva Bétai úr arra kíváncsi, hogy „a midőn kihull a papság kezéből a kapanyele, felveszik-e egész erővel a bibliát?“ „hogy a társadalmi élet magasabb posícióit, honnan eddig leszoritotta a szegénység, visszahódítani, elfoglalni miként igyekeznek?“ „Hogy a nép megromlott erkölcsi irányát, hanyatló vallásosságát miként igyekeznek új kovással éleszteni meg?“ „hogy a papság megrongált tekintélyét miként fogják helyre állítani s visszavinni arra a piédestálra, hol mindenki lelkiatyának, belső barátának, jóakarónak tekinti a papot?“ „hogy azt a *megrozsdásodott pennát*“ melyet addig csak keresztlevélíráásra használt a pap, többször veszi-e elő, hogy imát, szent beszédet írjon vele?“ „hogy az a papság, mely eddig alig vehetett könyveket, miként nyul ezután az önképzés fegyverei után?“ „hogy ezután, ha eddig megkellett hunyáskodni, miként fogja fenntartani a benső lelkipásztori kapcsolatot s megjavult helyzetében nem fog-e most ő a *„lenézés álláspontjára*“ helyezkedni s népével csak hat lépés távolságról érintkezni?“ Bétai úr már nem csak kíváncsi, hanem most már bátorsága is van leírni, hogy feltett kérdéseire az új helyzetben sem mozdul fel a papság, hivatás szerűleg megkétszerezni tevékenységét s akkor rá kell mondani a bibliával a nehéz ítéletet „hitvány szolga vagy“.

Nos hát tisztelt paptársaim, kik e cikket figyelemmel olvastátok, nem tudom rátok azt a benyomást tette-e? de én ezekből a sorokból ránk papokra egy óriási meggondolatlan sértést, vádat látok, azt t. i. hogy mi a mai napig kötelességeinket nem, vagy csak úgy akárhogy teljesítettük, bibliáinkat porosodni hagytuk s nem sokat foglalkoztunk, népeinket erkölcselenségbe süljedni s elvallástalanodni engedték, a társadalmi élet magasabb pozícióitól leszorultunk (ezt igaz nem tudom mi az?) papi tekintélyünket elvesztettük s nem voltunk a népnek lelki atyái, belső barátai, jó akarói, pennánkat elrozsdásodni hagytuk s nem irtunk bár egy imát vagy szent beszédet, csupán hébe-korba egy-egy keresztlevelet, (pedig bizony legalább segély nyerhetése iránti kérést is évenként egyik-másikunk irt a keresztlevél mellett); csak panaszkodni, sápitozni tudtunk a

nem élhetésért stb. stb. Ezekre nézve pedig én ezennel egyenesen és határozottan visszautasítom a vádat, úgy a magam mint általában többi paptársaim nevében s azt mondom, hogy az unitárius papság úgy a régebbi, mint az újabbi időben nem a jutalomra való tekintetből, hanem benső kötellességérzetének indításából kifolyólag a mennyire emberi erőtől kitelhető volt mindenütt megfelelt kötellességének; építette egyházát, tanította hiveit, gondozta a rábizott nyáját, vigasztalta a megszórodottakat, bátorította a csüggedőket s a mért szegénysége miatt világ elé nem bocsáthatta irodalmi dolgozatait, sok papi asztalfiókba lehetne találni értékes munkákat, minek kicsinybe elég bizonyosága a talán Bétai úr által is ismert Unitárius szöszék melyben az úgy leszolt unitárius papok munkáit a sajtó egyhangulag méltányoló elismeréssel fogadta.

Hogy ezek mellett a részünkre jutott földeket is mivelők izzadtunk, kezünk feltört s nem jártunk paradésón mindig, sőt uram bocsá, gyermekeink mezitláb is futkosnak a porban, akár csak a szomszéd gyermekei, hogy mindazokat a könyveket meg nem szerezhettük, miket ohajtottunk volna s melyekkel Bétai úr tán szerencsés rendelkezni, mindezek nem büneink sem Isten sem a világ előtt; hogy aztán majd a kilencz év leteltével, a mikor tán megvalósul tényleg az állami segélyezés, még többre fognak jutni s több eredményt felmutatni paptársaink, az önként s a dolog természetéből következik. De már előre ekzaminálni az eddig is hűséges kitartással küzdő papokat, hogy aztán meglátom majd mint fogjátok megérdemelni az autonomiánk árán szerzett magas állami segélyt: erre sem Bétai urnak sem senkinek úgy hiszem nincs joga, legalább jelkiismeretes ítélet szerint nincsen.

Ez az én véleményem.

Ürmösi Kálmán.

Megjegyzés a fennebbi czikkre: Minekutánna a szerkesztő úr szives volt a fennebbi czikket velem közölni, hogy esetleges megjegyzéseimet megtehessem, azt a következőkbe foglalom rövidesen. Ha az Ürmösi Kálmán barátom kézírását nem ismerném, nem hinném el, hogy azt valóban ő írta. Mert hogy azt a czikket, melyre reflectál, *teljesen* félreértette, a bizonyos. Czikkem semmi egyéb, — legkevésbbé papságunk lerántása — mint egy elfogulatlan szemlélet papságunk szegényes anyagi multja és küzdelmesnek ígérkező erkölcsi jövője felett. Azt az elfogulatlan olvasó belátja. Nem is egyéb különben az Ürmösi czikke, mint az enyémmek szószerinti reprodukálása, megtoldva

egy kis indoktalan keserőséggel. A mit én kifejeztem, azt ismétli Ürmösi is e szavakban „hogy még többre fognak jutni s több eredményt felmutatni paptársaink, az önként a dolog természetétől következik.“ Én éppen erre a dolog természetéből folyó következményre vagyok kíváncsi cikkemben és semmi egyébire. Azon kérdések feltevésére, melyhez a jogot Ürmösi megadni nem akarja senkinek — nemcsak nekem, de senki ember fiának, — kinek szívében fekszik a jövőidők sikere utáni vágy, határozottan joga van. Hogy a papságtól a múltban tanusított kitartó küzdelmet megtagadtam volna, arról egy szó sincs cikkemben. Soraim a szegényes anyagi multat érintik, a kétes erkölcsi jövőt tárgyalják s kifejezik a reményt a jobb jövő iránt. Semmi de semmi oka nincs tehát Ürmösi K. barátomnak hogy soraim olvastán oly méltán megbotránkozzék s „a papokra egy óriási meggondolatlan sértést, vádat lásson“ azokban. Anynyira nincs sértés, hogy cikkem szavait szászor is nyugodt lelkiismerettel ismételném meg. Kérem Ürmösi barátomat, olvassa el még egyszer, többször is cikkemet s befogja látni, hogy méltatlanul felháborodó cikkét — bocsásson meg — de nagyon is elhamarkodva írta. Még egyet. Azt mondja Ürmösi, hogy nem tudja, ha vajjon paptársai úgy fogták-e fel, mint ő s mégis a maga és paptársai nevében tiltakozik. Biz' azt jobb lett volna előbb megtudni s csak azután tiltakozni, ha ezen jogot megadták reá.

Bétei.

Levél a Szerkesztőhöz.

Édes uram, Szerkesztő úr kérem,
Egy gerendát látok a szemében.
(Gondolhatná talán egyik-másik:
Be nagy lehet, hogy oly messze látszik.)
Tyűh ez ariaz, nagy a távol, mégis
Mintha érném a nagyobbik végét . . .
Százsorosan volna kisebb, hátha
Ráfoghatnám akkor, hogy csak *szálka*.
Ej, de így én esném bajba kérem —
Ön gerendát látna az enyémben. —
Ide-oda, mit kimondtam, tartom
Mint Laczibá hálóját a parton,
S bőrig ázik, mégse hagyná félbe,
Hogy valaki gunyolódva kérdeje,
Összelapult tarisznyáját látva:
— Talán bizony halászni volt bátya?
Ma este, vagy kora reggel holnap
Köszön-e a pálinkás zsidónak?

Édes uram, sárba estem, sárba,
Letörött a Pegázusom szárnya.

Feleségem morgolódik szörnyen.
S mivel üssön? — tanácsot kér tőlem.
De nem várom a dolognak végét,
Fris reggeli harmat leszek én is.
Persze, áztán vissza is kell térni,
Hanem ő a régi marad, régi.
Ha este van, ha reggel va: annyi,
Unja a szót mindjárt abba hagyni.
Bosszantja a borus ég homálya,
A kelő nap rátűz ablakára.
Beáll olykor jövendőmondónak,
Zsimbel rám, hogy mért lesz eső — holnap?
Nem maradhat az mához egy hétig?
— Az áldás is jobb, ha olykor *késik*.
S bűnhődésre ha engem nem ér el,
Rám kancsalit mind a két szemével.
Eleintén gondolkoztam róla:
Hát én vagyok ennek okozója?
De az asszony annyit s annyit mondott,
Mind kiverte fejemből a gondot.
S igaza van, meggyőződtem szépen,
Az ő szava: mély meggyőződésem.
S hajtok is én mindig a jó szóra,
Kiváltképpen a — laskanyujtóra.

Sokan mondták rólam azt, hogy: *jól járt*.
Ő is üti a mások zsidóját.
E hasonlat csakugyan nem üt bé —
Ha ő is az én zsidómat ütné! . . .

Édes uram, szerkesztő úr kérem,
Egy gerendát látok a szemében.
Tyüü, ez amaz, nagy a távol, mégis
Billegetem a nagyobbik végít.
Volna csak ily jó mintaférj, látja,
Sokat bíró, alapos a háta,
Ugy fordulna csak a sorsa jóra —
Szemében egy kis szálka se volna.

Ön gondolá (s ez nem is rossz kezdet)
Ne csak sirjunk Déva vára mellett,

Ne legyünk mind a siralmas részen —
Magunkat is eltemetjük szépen.
Küzdelemre álljon ki-ki sorba,
Csurogjon a veriték is róla,
Hogy helyette, a nagy helyett, lássák
Eszméinek szent föltámadását.
Uram! ön tán ismeri e földet,
S látott is itt égre nyuló tölgyest.
Vén, kidült fák haló törzse mellett —
Nagy köszönet azért, a mit kezdett.
Szép s nagy a cél, mely reménynyel eltölt —
Épülő hit, izmosodó erkölcs.
Hogy a lelken, mely bizni nem áttal,
Tiszta eszmék szűrődjenek által.
A jó szándék akkor érjen véget,
Ha átgurta valóvá az élet.
Muló napok cselekvése, vágya
Olvadjon egy szép harmóniába.
És köszönet annak is, ki márma
Békén nyugszik elhaló porába,
S nincsen semmi, a mi neki fájjon --
Csak neve zeng a magyar határon.
És köszönet, százszoros, a nőknek,
Erős szívvvel, kik előre törnek,
S meghordozták, a szerint: ki hol járt,
Isten-eszménk tiszta lobogóját.
Köszönet, ki mig sorsunk el váltott,
A halottnak hült helyére állott.

Édes uram, szerkesztő úr kérem,
Egy gerendát látok a szemében.
Miért is már annyi egylet itt-ott —
Órizzék meg *fönn* a statustitkot.
Hagyjanak meg könnyü fővel állnunk
Mért görbüljön épen a mi vállunk?
Az önöké odafenn, ha görnyed,
Majd dobunk rá egy-két kapa földet,
S szerkesztő úr legkiváltkép önre —
Miért nem hagy mindent jobb időre!
Nap nap után, ha mulasztást lát lenn,
Buzgóságból mennyi jelzöt ránk ken,
Hogy ilyenek, meg amolyak leszünk,
Ha csak hátra s nem előre megyünk!
(Szerkesztő úr, szép vörös a rák is,
Habár mindig hátrafelé mászik).

S hogy egy dolga se maradjon félben,
A *Közlönyt* is ránk zuditja kérem,
S hogy járassuk azt kívánja tőlünk,
(Látom, mi nem egy malomba őrlünk).
Pedig ezt már csak nem lehet várni,
Saját lábán nem tanult még járni?
S még ön szól le: Urak, buzgóságot,
Kiket Isten ép ésszel megáldott!
Ha mindnyájan megértenők, kérem
Le is vernők egymást a nyüzsgésben.
Majd gondolja: lesujtok én rátok
(Nyiltan aztán szerzi a *Barátot*.)

Édes uram, ne zsémbeljen vélünk —
Végre is ön nem a — feleségünk.
Hadd éljünk mi félig alva ébren
Illatos hárs árnyékos tövében,
S ha a népnek int a pásztor óra,
Hallgassunk mi a furulya szóra.
Édes e dal, mondhatom hogy éltet,
Többet ér, mint száz *egyleti-élet*.
S ha akarunk télen erdőt látni,
Hadd menjünk el pizstrangot halászni,
Égő zsupot tartva le a lékre —
Szép passzió, áldozhatunk érte.
S ha Laczibá egyszer oda toppan,
Kettesével parolázunk ottan.
De aztán ez legyen csak a kezdet,
Sétáljunk majd karcсу agár mellett.
(Sovány koszton, mintha nem is nőne,
Csoda ha nem kopó lesz belőle.)
Barna lányok, szőke lányok látnak,
S szólnak is tán: be szép a vadászat!
Van ki dicsér, van a ki felrótta —
(Sok most a vad, kiváltkép a — *róka*.)
Ha *igy* nem megy, találjunk egy ujat,
Bicziklivel fogjuk el a nyulat.
Azután is járjunk csak mind jóba',
Menjünk (ha van) úrikaszinóba,
S egyelőre ne eresszünk többet
Éjfélíg csak tiz-tizenkét „csöndes“-t,
Hisz a ki így egy pár évet töltött,
Ébresztgeté szörnyen az erkölcsöt,

*) Fiatalság B.